

VIẾT CHO NGƯỜI "ĐÃ CHẾT"

(Bài 48)

Thời gian gần đây đầu óc rối loạn quá.

Kể từ hôm July 7/2017 gặp anh Âu và anh Peter ở Santa Ana trong cuộc rượu trò chuyện văn chương & thời sự rất vui, trở về San Jose, tôi đâm hoảng, thấy lòng cứ mãi bồn chồn hụt hẫng. Cảm tưởng như vừa đánh mất thứ gì rất trân quý mà thật lâu rồi vẫn được nâng niu trong mười ngón nhỏ. Cũng không biết tại sao lại như vậy? Có lẽ nỗi sợ dành cho giới văn chương hải ngoại còn sâu đậm quá trong ký ức?

Nhưng, cách giải thích đúng nhất là nên ghi lại đọc một đoạn tôi viết về cuộc đời Dostoievski:

*/ Nhận định về Dostoievski, Nam tước Sologub viết:

“Trong căn nhà trọ nhỏ tại một trong những con đường khá hẻo lánh của Pétersbourg, tôi nghĩ là con đường mang tên Sand, tôi gặp chàng tuổi trẻ, vẻ bề ngoài xanh xao bệnh hoạn. Anh mặc cái áo ngoài khá cũ, hai tay áo cắt ngắn một cách kỳ dị như thể chúng đã được may cho người nào khác. (...) Anh trông lúng túng, hoàn toàn rối loạn, mời tôi ngồi vào ghế bành. Đó là chiếc ghế duy nhất trong phòng, trông khá cũ và lỗi thời.

Tôi lập tức nhận ra rằng anh là người có bản chất e thẹn, thận trọng và kiêu hãnh, nhưng đầy tài năng và dễ xúc cảm cao độ.

Tôi ngồi lại với anh chừng hai mươi phút.

Lúc từ giã, tôi mời anh đến nhà dùng bữa thân mật với tôi. Lập tức Dostoievski kêu lên, thái độ vô cùng thành thật: ‘Không, thưa Nam tước, tha thứ cho tôi!’, anh nói trong vẻ mặt hoàn toàn mất bình tĩnh, hai bàn tay xiết chặt lại, ‘thật sự trong đời, tôi chưa từng tham dự vào xã hội thượng lưu và điều ấy rất khó cho tôi.’”

*/ Riêng bác sĩ Riesenkampf đưa ra nhận xét:

“Giới trẻ trong lứa tuổi ngoài hai mươi thường ưa thích kiếm tìm cho mình một mẫu đàn bà lý tưởng và thường bị quyến rũ bởi những người đàn bà đẹp. Điều ấy đặc biệt không xảy đến với Fyodor Dostoievski. Anh luôn luôn tỏ ra lãnh đạm với đám đông đàn bà và sự thật phải nói rằng anh hầu như có ác cảm với chuyện đeo đuổi các người phụ nữ.”

*/ Adotya Panayeva cũng diễn tả về nhà văn thời kỳ này như sau:

“Nhìn thoáng qua Dostoievski, người ta nhận ra ngay anh thuộc mẫu người dễ bị rối loạn và nhạy cảm cực độ. Dáng mảnh khảnh, tâm thức, tóc mượt, vẻ bệnh hoạn, nét giao động không ngừng hiện ra trong đôi mắt nhỏ màu xám, đôi môi lợt lạt hay mím lại một cách rất bất thường và cương quyết. Anh đã quen biết hầu hết các người khách, vậy mà trước mặt họ, vẫn tỏ ra lúng túng và không tham dự vào các cuộc chuyện trò chung. Mọi người cố gắng lôi kéo, giúp anh vượt qua sự cả thẹn để có thể cảm nghe tự nhiên hơn trong nhóm.”

Nhưng khi Dostoievski chế ngự được sự cả thẹn của mình thì **ông lại biến đổi hoàn toàn.**

*/ Nhận xét điều này, Adoty Panayeva viết:

“Do tuổi trẻ và tính dễ bổi rổi, anh không biết làm cách nào để tự lèo lái mình. Vì vậy, anh không che giấu được cái tánh tự cao tự đại gây nên từ những thiên khiếu hiểu biết về văn chương, từ sự thành công của Những Người Nghèo Khó và các lời ngợi khen của các nhà phê bình sáng giá.

Giữa một nhóm những nhà văn trẻ đầy tham vọng, cố tranh đấu để xây dựng tiếng tăm trong giới văn chương thủ đô, hẳn nhiên Dostoievski không tránh được lỗi làm tai hại.

Các nhà văn trẻ này dễ dàng bị sỉ nhục vì cách cư xử không mềm mỏng của anh như ngầm ngụ ý rằng tài năng anh cao siêu hơn họ. Vì vậy, họ tìm cách tẩy trừ anh, châm chích sự tự phụ của anh xuyên qua các cuộc trò chuyện của họ. Tourgueniev là bậc thầy trên lãnh vực ấy. Ông ta bày mưu tính kế để lôi kéo Dostoievski vào trong các cuộc tranh cãi và cuối cùng lèo lái anh đến sự tức bực dữ dội. (...) Dostoievski sôi nổi biện hộ quan niệm của mình bằng những lời thốt ra trong cơn giận khùng khiếp, đâm trở thành lối bịch. Tourgueniev bèn chộp ngay lấy, cẩn thận ghi vào óc như những dữ kiện sẽ làm giải trí được cho ông ta (...)”

Cả thẹn, vụng về trên cách cư xử, tâm tư lại quen lối suy nghĩ của giới nghèo khó, **Dostoievski đâm ra nghi ngờ tất cả lời nói cử chỉ của những người ông từng xem là bạn.** Nhà văn cảm thấy bị lảng nhục và cho rằng họ ganh tị với tài năng ông nên đã cố ý nói lên những điều làm giảm giá trị tác phẩm ông, bôi nhọ ông, đánh gục ông. Trong một cuộc họp tại nhà Dostoievski, khi từ sau bếp bước vào phòng khách ngay chính lúc Belinski, Ogaryov, Herzen đang cười to trên một câu chuyện kể nào đó của Tourgueniev, nhà văn nghĩ rằng họ đang nói về mình, nên phóng nhanh ra cửa và biến mất hẳn trong một giờ đồng hồ. Khi đánh liều đi tìm, Tourgueniev nhìn thấy nhà văn đang lang thang trên đường phố dưới độ thời tiết lạnh khùng khiếp.

Gặp Tourgueniev, Dostoievski bật kêu lớn:

“Chúa ơi, thật không thể chịu nổi! Cứ nơi nào tôi hiện diện thì nơi ấy người ta cứ đi theo mà cười cợt. Còn anh, khôn nạn cho tôi là từ ngay cửa tôi đã bắt gặp anh đang chế giễu tôi như thế nào rồi. Vậy anh còn không biết xấu hổ ư?” (...)

Tháng 10/1846, sức khỏe Dostoievski khá hơn một chút. Sự giao thiệp với nhóm “*thân Tây Âu*” của Belinski thật sự gây đổ khi Tourgueniev để sự bông đùa trên Dostoievski đi quá trớn. Tính tự phụ, vẻ bướng bỉnh thách thức của chàng văn sĩ trẻ đã làm cho cả nhóm bức tức, nên họ hiệp lực quấy rầy ông tàn nhẫn. Trong một buổi họp mặt, Tourgueniev kể ra một cách giễu cợt câu chuyện về một người đàn ông đi rảo khắp nơi với ý tưởng tượng rằng mình là một thiên tài.

*/ Với chuyện này, Avdotya viết:

“Dostoievski mặt trắng như tờ giấy, toàn thân run rẩy và chạy bay ra khỏi phòng để không nghe đoạn kết câu chuyện. Thay vì chỉ nhìn anh với sự nhã nhặn như đối với một người bệnh thì họ lại tiếp tục gây ưu phiền cho anh nhiều hơn bằng những bản văn công kích, hoặc làm những bài thơ trào phúng chế giễu anh. Một bài củ Tourgueniev có đoạn như sau:

*‘Chàng hiệp sĩ vẻ mặt thê lương
Dostoievski, bạn hiền đang thờ đốc
Mũi phòng đồ lên theo văn chương
Giống như đang bị nhọ*

Belinski chêm tiếp vào đoạn kể

*‘Muốn giữ chắc những lời tôi ca ngợi
(như bạn thấy, điều ấy là cần thiết)
về những tác phẩm chưa xuất bản
thì hãy giữ Nhị Trùng cho chính bạn
Tôi sẽ -như mục vụ già- nuông chiều bạn
sẽ đóng vai trò bợ đỡ bạn hiền
sẽ bao bạn lại bằng vòng đai gìn giữ
đặt bạn lên chót vót đỉnh cao.*

Nhóm Belinski và Tourgueniev làm nhục Dostoievski đủ cách. Một lần, cả bọn đi theo anh trên suốt các ngõ của thành phố, khi đến trước đám đông dân chúng, họ đồng loạt la to:

‘Mọi người hãy lưu ý, đây là một thiên tài vừa mới xuất hiện. Ông ta sẽ chăm dirt tất cả nền văn chương hiện tại và quá khứ của nước Nga bằng tác phẩm của chính ông ta. Hãy cúi đầu trước ông ta đi! Cúi đầu xuống đi!’

*/ Grigorovich hoàn thành bức tranh phiến nhiễu mà “con người bệnh hoạn” này phải chịu đựng:

“Thái độ chuyển tiếp bất ngờ từ nỗi suy tôn tăng bốc lên hàng thiên tài, đến lảng mạt sỉ nhục thậm tệ, có thể tiêu diệt một người ít mang tính xúc cảm và kiêu ngạo trong tâm hồn. Nhưng với Dostoievski thì lại

khác. Anh bắt đầu tránh xa những kẻ liên hệ với nhóm Belinski và trở nên căm giận kiêu căng càng nhiều hơn trước. Khi đối mặt với Tourgueniev, Dostoievski không thể kềm chế mà trút hết mọi căm phẫn sôi sục trong lòng lên anh chàng nọ. Anh nói thẳng với Tourgueniev rằng **không bất cứ ai trong nhóm họ có thể làm anh sợ hãi**, rằng chỉ một thời gian nữa thôi, anh sẽ giẫm nát tất cả bọn họ xuống bùn như.

(...) Sau lần đụng độ với Tourgueniev, sự đoạn tuyệt giữa nhóm Belinski và Dostoievski xảy ra thật sự. Anh không đến với họ nữa. Những lời dí dỏm châm chọc, những bài thơ trào phúng cay độc vẫn được họ sáng tác ra để làm nhục anh. Họ kết tội anh là một kẻ cực kỳ kiêu ngạo, luôn luôn ganh tị với văn tài của Gogol.” (...)

Sau khi bỏ nhóm Panayev, Dostoievski viết:

“Với tôi, St. Pétersbourg là một địa ngục. Thật khó kinh khủng để có thể sống còn trong ấy.”

Cho mãi tới cuối đời, nhà văn vẫn không ngừng nhìn Belinski và Tourgueniev với cái nhìn ghê tởm, như thể đó là những hiện thân của ma quỷ đáng kinh hoàng nhất trong thời kỳ văn chương Pétersbourg của ông. Nỗi cừ địch mang kích tác lớn lao này lại chính là yếu tố quyết định cho sự khai mở sự nghiệp lẫy lừng của nhà văn trong những quãng đời kế tiếp. Ông viết cho Mikhail:

“Đó là một bọn vô lại, đầy lòng đố kỵ.”

Một phần tư thế kỷ sau, Dostoievski cay đắng “trả thù” qua sự miêu tả anh chàng kiêu ngạo Karmazinov trong *Lũ Người Quý Ám* như một hiện thân của Tourgueniev. Chắc chắn rằng **tính ganh tỵ đã đóng một vai quan trọng trong sự ngược đãi của** nhóm Tourgueniev đối với Dostoievski. Nhiều năm sau, Tourgueniev viết: **“Lời ngợi khen quá mức trên tác phẩm Những Người Nghèo Khó là điều rõ ràng giải thích sự xuống dốc trong lối phê bình có giá trị thuở trước của Belinski.”**]

(Chú thích : Những Người Nghèo Khó, tác phẩm đầu tay của Dostoievski được viết lúc 24 tuổi (1845), xuất bản năm 1846 và gây được tiếng vang dữ dội trong văn giới St. Pétersbourg lúc bấy giờ.)

II.

Lại nhớ đến lá thư anh Uyên Thao viết hôm Sep. 24/2008 lúc 5:18 tối:

“Còn chuyện Thiện-Ác ở đời thì vô cùng kỳ ảo vì những biến diễn khôn lường. Theo ý riêng tôi, cái Thiện thực sự chỉ tìm thấy được ở tâm lòng tử tế tự nhiên của con người mà thôi. Vì thế, nhiều khi mình luôn gặp những điều Thiện từ người này, người khác chỉ vì mình may mắn chưa trở thành đối tượng để so đo, hoặc mình chưa hết thời để **trông cây nhờ vả điều gì đó. Những điều Thiện này cần phải có thời gian thử thách để coi có khởi nguồn từ một tâm lòng thành hay không.”**

Chỉ một đoạn thư nhỏ thôi cũng đủ cho thấy sự “cao thấp” giữa Uyên Thao và TTBG theo “*kinh nghiệm sống và trí tuệ nhận định về con người và cuộc đời*”. Rõ ràng tôi còn “khờ” lắm trong sự kiện “***tin ngay tức khắc vào cái (mình cho là) Thiện***” để không bao giờ chờ đợi sự trả lời của thời gian xem chuyện mình tin, người mình tin là sai hay đúng!

Đó là điều suốt đời cứ hay bị Mẹ già mắng; nhưng cũng có thể nhờ thế mà ***còn giữ được tâm hồn mình*** trong một thế giới đầy những ảo ảnh ma trời?!

(...)

Lá thư viết ngày Sep. 24/2008 được Uyên Thao kết thúc:

“... từ thuở vừa 7 tuổi và bước chân vào võ đường, vị thầy đã khai tâm chuyện học võ của tôi bằng lời khuyên: ***Luyện võ không phải để thắng ai mà để thắng chính mình!*** Lời khuyên đó không bao giờ tôi quên và cũng trở thành một châm ngôn của tôi trong cuộc sống với nhận thức ***trận đấu quyết liệt nhất chính là trận đấu với bản thân***”.

Cũng từ đoạn thư này mà nhận ra càng rõ hơn cái “khác” giữa cả hai người: Uyên Thao có cái đầu của một tay Narziss, trong khi ***tôi mang trái tim của một gã Goldmund suốt đời “tương tư” các chuyến (lại) khởi hành!*** Vì thế lúc nào cũng bị “lừa” bởi cuộc đời do lòng cả tin trong chính mình đó!

□